

IŠLAIDŲ DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE IR PROFESINIŲ LIGŲ TARPTAUTINIS PALYGINIMAS

Darbuotojų saugos ir sveikatos ekonominė nauda niekada nebuvo tokia akivaizdi. Naujais tarptautinio projekto skaičiavimais, kasmet išlaidos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų ES siekia bent 476 mlrd. EUR. Išlaidos dėl profesinių vėžinių susirgimų sudaro 119,5 mlrd. EUR. Projekto rezultatai buvo pristatyti XXI Pasaulio darbuotojų saugos ir sveikatos kongrese Singapūre rugsėjo mėnesį; juos galima rasti EU-OSHA interneto svetainėje – čia jie pateikti interaktyvios duomenų vizualizacijos forma.

Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra (EU-OSHA) nori teikti informaciją asmenims, atsakingiems už sprendimų priėmimą politikos, verslo ir mokslo srityse, kad jie geriau suprastų darbuotojų saugos ir sveikatos ekonominius padarinius. Tuo tikslu EU-OSHA teikia aukšto mokslinio lygio tyrimų rezultatus, kuriais pristatomas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų ekonominis poveikis visuomenei ir verslui.

Pavyzdžiui, per pastaruosius kelerius metus įgyvendinta keletas tyrimų projektų, pagrįstų darbuotojų saugos ir sveikatos priemonių, skirtų mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ), ekonominio naudingumo analize, taip pat išnagrinėtos galimos prevencinių veiksnių ekonominės paskatos, tokios kaip nelaimingų atsitikimų draudimui taikytina taškų sistema. Naujausiame EU-OSHA projekte dėmesys sutelktas į makro lygmenį ir apžvelgiamos visuomenės išlaidos, kurių gali susidaryti dėl nepakankamos prevencijos, taip pat pateikiamas padėties Europoje ir tarptautiniu mastu palyginimas. Tokie veiksmai atitinka Europos Komisijos EU-OSHA suteiktus įgaliojimus ir yra vienas iš prioritetų 2014–2020 m. ES darbuotojų saugos ir sveikatos strateginėje programoje.¹

Pateikti išsamų visuomenės išlaidų dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų įvertį yra sudėtinga. Tačiau labai svarbu, kad visuomenės sprendimų priėmėjai pripažintų nepakankamos prevencijos pasekmes ir atitinkamai planuotų veiksmingas priemones įvairiose politikos srityse. Jei nebus nurodyta ekonominio poveikio žmonių gyvenimo kokybei ir darbui pinigine išraiška, kyla pavojus, kad į tai nebus atsižvelgta nei politinėje sferoje, nei žmonių kasdieniame gyvenime.

Todėl EU-OSHA, siekdama atsižvelgti į šį poreikį, įgyvendina dviejų etapų projektą „Darbuotojų sauga ir sveikata. Išlaidos ir nauda“. Šio projekto tikslas – sukurti ekonominį sąnaudų apskaičiavimo modelį, kad būtų galima rengti patikimus išlaidų įverčius. Pirmame etape vykdomas didelio masto tyrimas, kuriuo siekiama nustatyti ir įvertinti kiekvienoje valstybėje narėje turimus duomenis, kuriuos galima panaudoti kuriant išlaidų apskaičiavimo modelį (2017 m.²).

Antrame etape, kurio pradiniai rezultatai pateikiami čia, kuriamas ekonominių sąnaudų sugretinimo modelis, pagrįstas turimais tarptautiniais duomenų šaltiniais (EU-OSHA bendradarbiaujant su Tarptautine darbo organizacija (ILO), Suomijos socialinių reikalų ir sveikatos ministerija, Suomijos profesinės sveikatos institutu (FIOH), Darbuotojų saugos ir sveikatos institutu ir Tarptautine profesinės sveikatos komisija (ICOH).

Įgyvendinant projektą numatoma surengti seminarą suinteresuotiesiems subjektams, siekiant aptarti modelio poveikį DSS politikai ir praktikai 2019 m. ir tolesnę sklaidą bei vertinimą 2020 m. Be to, duomenų vizualizacijos priemonė ir infografikai suteiks galimybę lengvai gauti ir įvertinti duomenis.

Metodika

Metodas yra pagrįstas dėl sveikatos sutrikimų, kuriuos sukėlė ligos ir traumos, prarastų sveiko gyvenimo metų (angl. DALY) įverčiu. Toks įvertis palyginamas su idealiu scenarijumi, pagal kurį šalis ar regionas apskritai neprarastų DALY nei dėl darbuotojų nebuvimo darbe, nei dėl mirtinų nelaimingų atsitikimų ar ligų.

¹ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=151&langId=de>

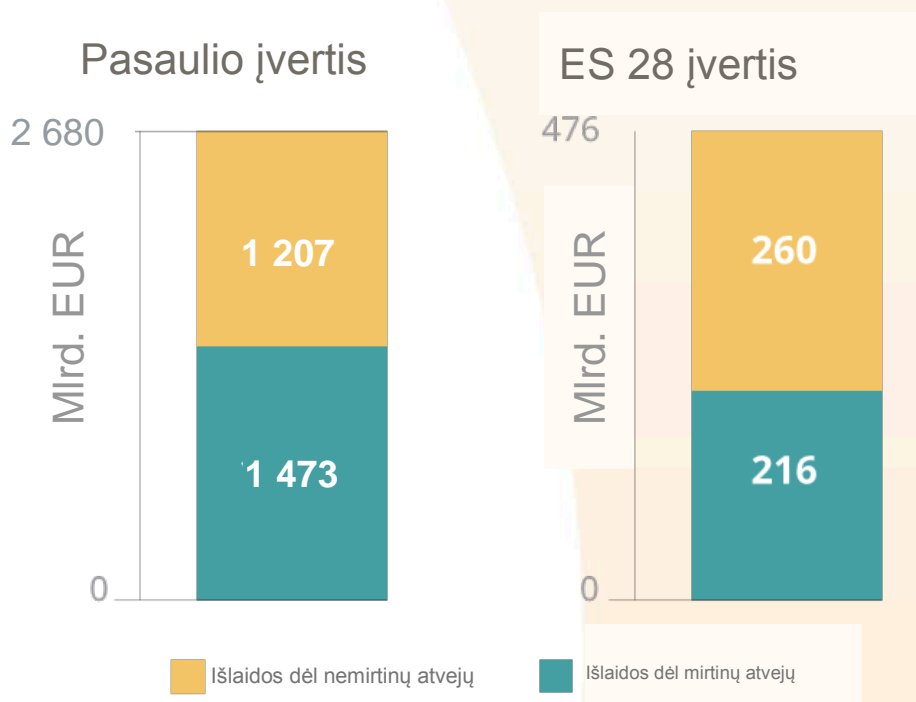
² <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/estimating-cost-work-related-accidents-and-ill-health-analysis/view>

Iš esmės taikant šį metodą kiekybiškai įvertinamos su darbu susijusios sveikatos problemos, kurias galima nustatyti konkrečioje šalyje, įskaitant tiek mirtinas, tiek nemirtinas traumas, ligas ir sveikatos sutrikimus. Tai buvo atlikta apskaičiuojant mirties atvejus, prarastus gyvenimo metus (angl. YLL), gyvenimo su negalia metus (angl. YLD) ir šių rodiklių sumą, taip pat prarastus sveiko gyvenimo metus (angl. DALY). Apskaičiavimai yra pagrįsti dabartiniais TDO ir Sveikatos metrikos ir analizės instituto (angl. IHME) duomenimis. IHME duomenys yra kasmet atnaujinami įgyvendinant Pasaulio ligų naštos projektą;³ naujausi duomenys atspindi padėtį 2015 m. Tačiau šie duomenys yra susiję tik su tam tikra profesine rizika, todėl juos reikia pakoreguoti panaudojant TDO duomenis (J. Takala *et al.*, 2017), antraip problemos mastas būtų nepakankamai įvertintas. Dalis (procentinė dalis), kurią atspindi metinis profesinės rizikos nulemtas DALY rodiklis, išreikštas kaip absoliutus šalies darbo metų metinis rodiklis, po to sudaro dalį bendrojo vidaus produkto (BVP) nuostolių procentinės dalies (jai taip pat galima suteikti piniginę išraišką). Išlaidos yra apskaičiuotos padauginant šalies DALY rodiklį iš BVP vienam tos šalies darbuotojui. Daugiau informacijos rasite EU-OSHA svetainėje⁴.

Rezultatai

Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pasaulyje ir Europoje patiriamos išlaidos yra didelės. 1 diagramoje parodyta, kad išlaidos visame pasaulyje sudaro 2 680 mlrd. EUR, t. y. 3,9 proc. pasaulio BVP. O Europos išlaidos yra 476 mlrd. EUR, arba 3,3 proc. Europos BVP, t. y. proporciškai mažiau už pasaulio vidurkį. Susijusių išlaidų pasidalijimas tarp mirtinų ir nemirtinų atvejų pasaulyje ir 28 ES valstybėse narėse yra beveik toks pat – kiekvienai kategorijai tenka beveik pusė visų išlaidų.

1 diagrama. Išlaidos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pasaulyje ir 28 ES valstybėse narėse

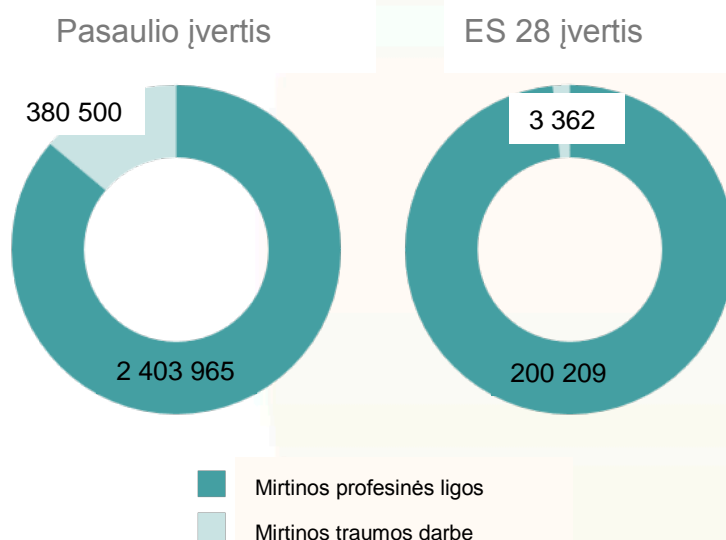

Kiti skirtumai tarp pasaulio ir Europos įverčių tampa akivaizdūs, kai yra vertinamas tik mirtinų atvejų skaičius. Remiantis 2 diagrama, akivaizdu, kad mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe dalis tarp visų mirties atvejų Europoje yra daug mažesnė (1,8 proc.) nei visame pasaulyje (15,8 proc.). Galima daryti prielaidą, kad, pirma, tai lėmė geresnė darbuotojų sauga ir sveikata Europoje ir, antra, kad didesnę mirtinų ligų dalį lemia ilgesnė gyvenimo trukmė Europos Sąjungoje.

³ <http://vizhub.healthdata.org/gbd-compare/>

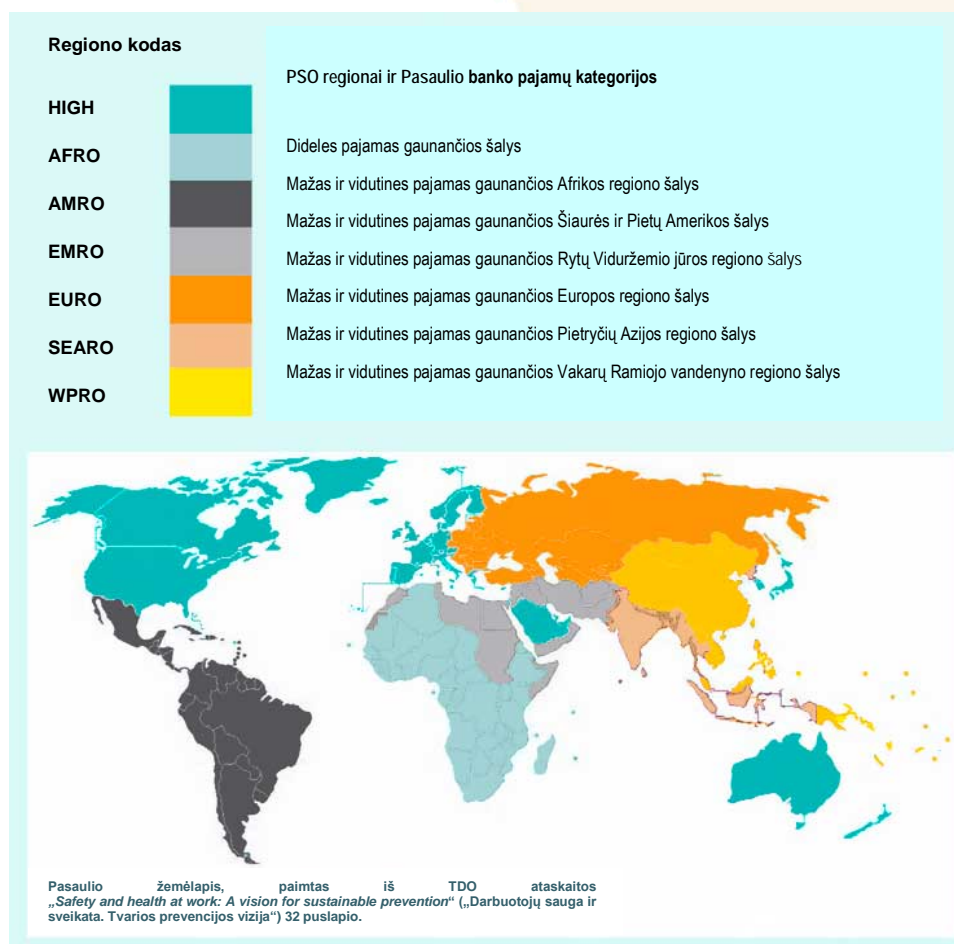
⁴ <https://visualisation.osha.europa.eu/osh-costs#!/about-estimates>

2 diagrama. Mirties atvejai pasaulyje ir 28 ES valstybėse narėse dėl profesinių ligų ir traumų darbe

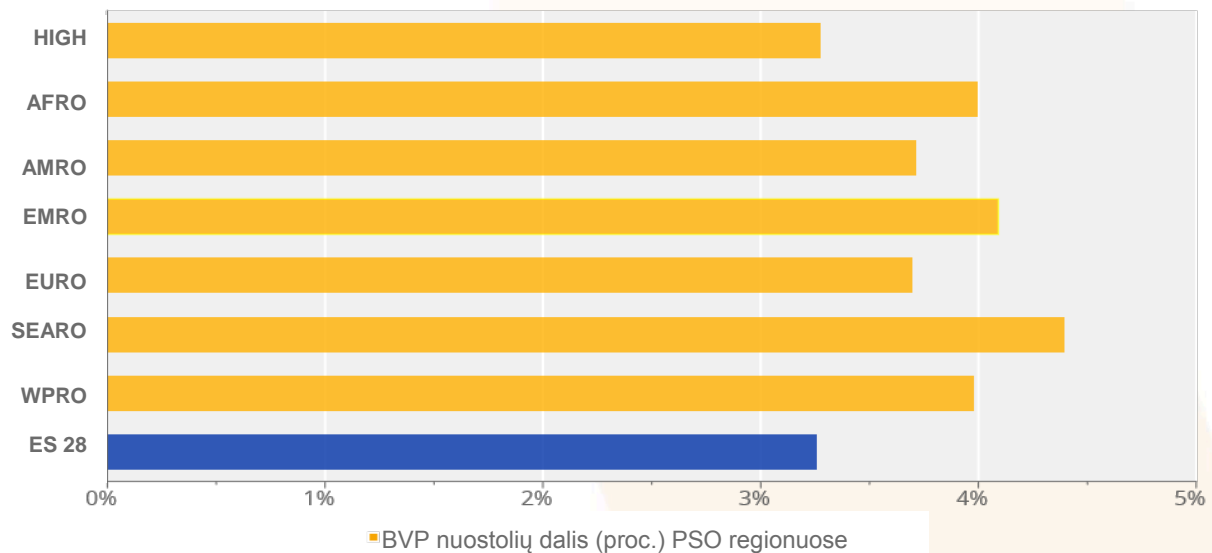
Pasaulio duomenis galima suskirstyti pagal Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) pasaulio regionus, o tai leidžia užtikrinti tikslesnę analizę. 3 diagramoje parodyti regionai, kuriems priklauso skirtingos šalys. Beveik visi PSO regionai yra geografiniai regionai, išskyrus HIGH grupę, kuri yra didelių pajamų šalių grupė. Toliau analizėje Europos Sąjunga (ES 28) buvo pristatyta kaip papildoma grupė, kuriai priklauso PSO HIGH ir EURO regionų šalys.

3 diagrama. Pasaulio regionai pagal PSO klasifikaciją

Išlaidos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų kaip PSO regionų BVP dalis yra nurodytos 2 diagramoje. Palyginti su kitais pasaulio regionais, ES išlaidos procentiškai yra mažiausios. Bendra tendencija yra ta, kad išlaidos turtingesniuose regionuose yra proporciškai mažesnės nei mažiau išsivysčiusiose šalyse. Kaip atskleista atlikus kitus tyrimus (Pasaulio ekonomikos forumas, 2013 m.⁵), esama teigiamos sąsajos tarp regiono saugių darbo sąlygų ir gerovės bei konkurencingumo. Visuomenės lygmeniu investicijos į prevenciją ir darbuotojų saugą ir sveikatą turi teigiamą poveikį regiono gerovei.

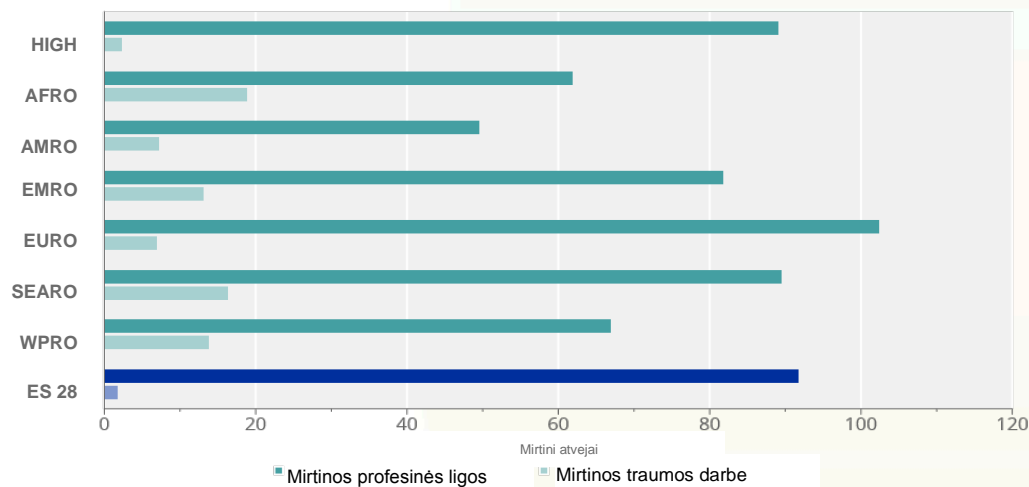
4 diagrama. Išlaidos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų PSO regionuose.

5 diagramoje pateiktoje PSO regionų analizėje taip pat matyti, kad iš visų mirties atvejų pramoninėse valstybėse mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe dalis yra mažesnė. HIGH ir ES 28 regionuose nelaimingų atsitikimų lygis yra mažiausias. Šalia bendros ekonominės ir technologinės atitinkamų šalių raidos, ekonominė regionų struktūra akivaizdžiai yra vienas iš svarbiausių veiksnių. Mažiau išsivysčiusiose šalyse svarbesnis vaidmuo tenka žemės ūkiui ir statybai, o tai yra sektoriai, kuriuose nelaimingų atsitikimų lygis yra daug didesnis nei paslaugų sektoriuje, kuris palaipsniui tampa svarbiausias pramoninėse šalyse. Stebėtina, kad mirtinų profesinių ligų skaičius HIGH ir ES 28 regionuose yra didesnis nei daugumoje kitų pasaulio regionų. Todėl geresnės darbo sąlygos pramoninėse valstybėse pirmiausiai turi įtakos nelaimingų atsitikimų lygiui, o ne susirgimų skaičiui.

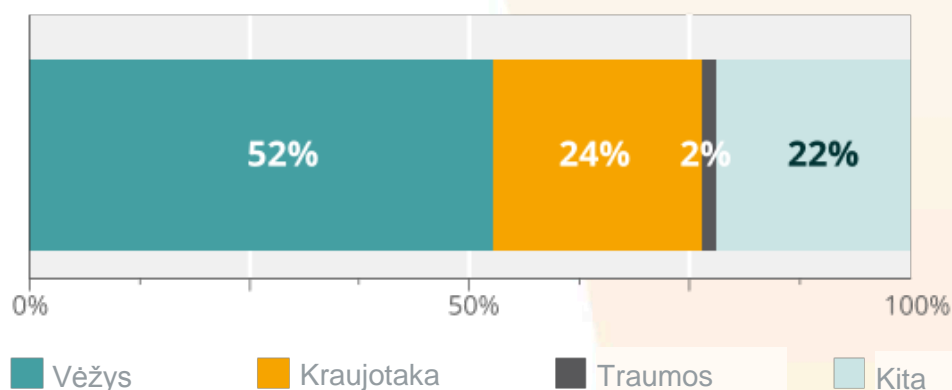
⁵ http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

5 diagrama. Mirtini nelaimingi atsitikimai darbe ir mirtinos profesinės ligos PSO regionuose (mirties atvejų skaičius 100 000 darbuotojų)

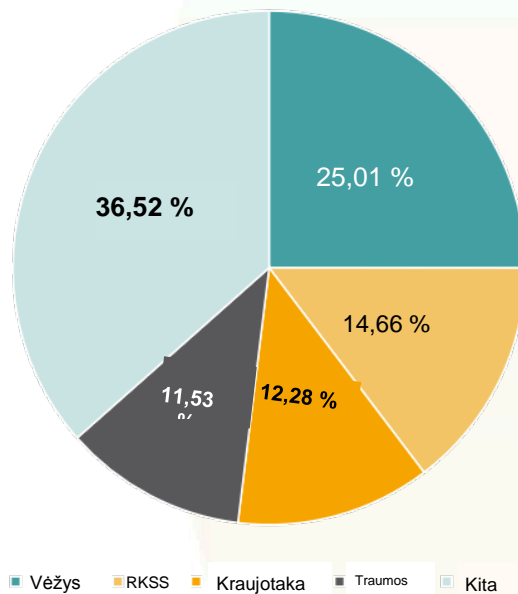
Kadangi EU-OSHA yra ES organizacija, šiame projekte papildomai išsamiai analizuota padėtis 28 ES valstybėse narėse. Pirmą kartą buvo nustatyti pagrindiniai veiksniai, kurie lemia beveik 80 proc. mirties atvejų dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų: vėžiniai susirgimai, kraujotakos ligos ir mirtini nelaimingi atsitikimai darbe (6 diagrama).

6 diagrama. Mirties atvejų darbe priežastys (proc.) 28 ES valstybėse narėse

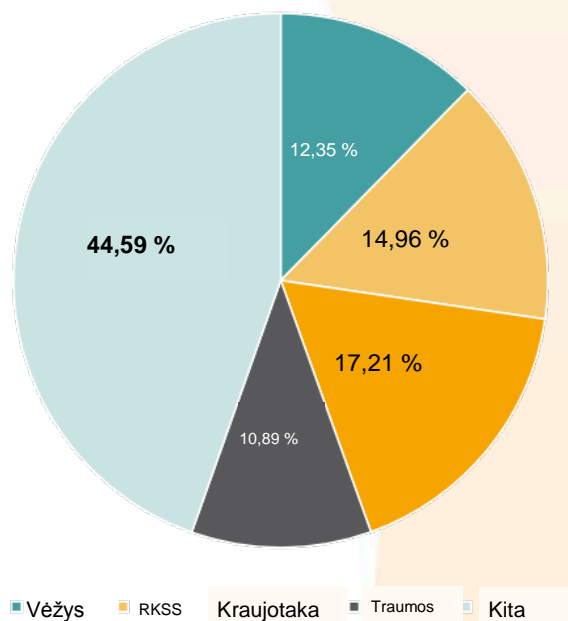
Buvo apskaičiuotas visų ES šalių su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo kiekvienos pagrindinės priežasties DALY rodiklis, siekiant pateikti tų priežasčių dalį (%) kiekvienoje šalyje. 7 diagramoje parodyta, dėl kokių su darbu susijusių neigiamų poveikių sveikatai prarandama daugiausiai gyvenimo metų (DALY) visose 28 ES valstybėse narėse. Vėžiniai susirgimai yra pagrindinė priežastis, toliau – raumenų ir kaulų sistemos sutrikimai, kraujotakos ligos ir traumos. Kategorijai „Kita“ priskirtos visos kitos ligos, tokios kaip psichikos ligos arba užkrečiamosios ligos.

7 diagrama. Su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo pagrindinių priežasčių dalis (%) 28 ES valstybėse narėse (pagal DALY rodiklį 100 000 darbuotojų)

Palyginti su ES 28, 8 diagramoje taip pat pateiktos su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo kiekvienos pagrindinės priežasties visame pasaulyje DALY rodiklio procentinės dalys. Kitaip nei 28 ES valstybėse narėse, visame pasaulyje pagrindinė našta yra kraujotakos ligos, po to RKSS, vėžys ir traumos.

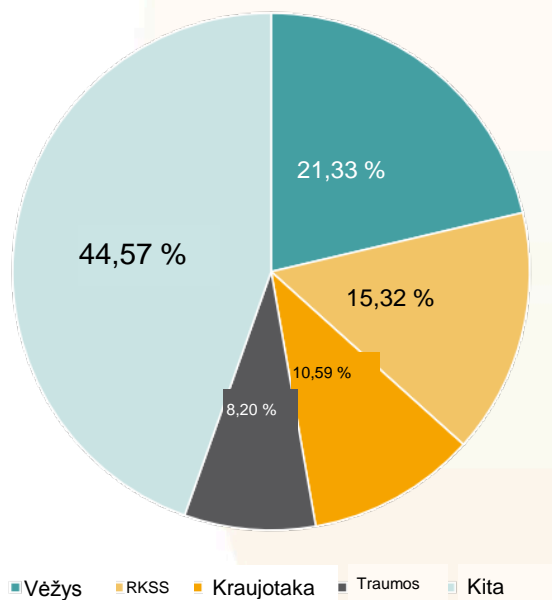
8 diagrama. Su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo pagrindinių priežasčių dalis (%) pasaulyje (pagal DALY rodiklį 100 000 darbuotojų)

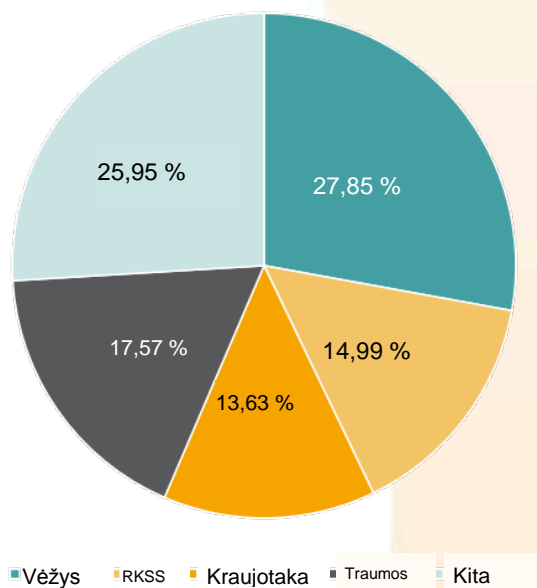
EU-OSHA atliko tokią pagrindinių priežasčių analizę kiekviename 28 ES valstybėje narėje, taip pat Norvegijoje ir Islandijoje. Tai parodyta 9, 10 ir 11 diagramose, kaip pavyzdį imant Vokietiją, Ispaniją ir Vengriją. Visų kitų šalių duomenis galima rasti EU-OSHA interneto svetainėje. Su darbu susijusio neigiamo poveikio sveikatai pagrindinių priežasčių pasiskirstymas gali suteikti su visuomene susijusius

sprendimus priimantiems asmenims vertingų įžvalgų apie tai, kuriose srityse jų šalyse reikėtų įgyvendinti būsimas prevencines strategijas.

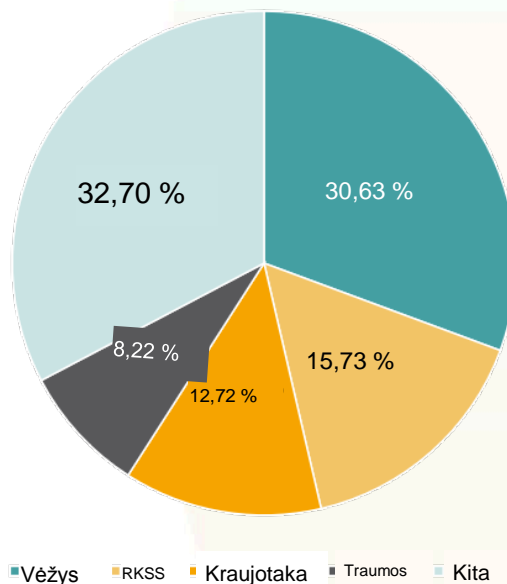
9 diagrama. Su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo pagrindinių priežasčių dalis (%) Vokietijoje (pagal DALY rodiklį 100 000 darbuotojų).

10 diagrama. Su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo pagrindinių priežasčių dalis (%) Ispanijoje (pagal DALY rodiklį 100 000 darbuotojų).

11 diagrama. Su darbu susijusio mirtingumo ir sergamumo pagrindinių priežasčių dalis (%) Vengrijoje (pagal DALY rodiklį 100 000 darbuotojų).

Diskusija

Daugiau kaip 20 metų TDO reguliariai skelbia išlaidų dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų pasaulyje įvertį. Bendradarbiaujant su EU-OSHA ši metodika buvo patobulinta ir pirmą kartą buvo išsamiai apskaičiuotos susijusios išlaidos. Tarptautiniu mastu skaičiuojant išlaidas šioje srityje, iššūkių yra susiję su duomenų iš skirtingų šalių ir regionų prieinamumu ir palyginamumu.

Parengta metodika yra pagrįsta tarptautiniu lygmeniu prieinamais TDO, PSO ir Eurostato duomenimis; ji suteikia galimybę pateikti visuomenės patiriamų išlaidų sugretinimo modelį. Nepaisant visų su duomenų kokybe susijusių apribojimų, tokių kaip neišsamūs arba nepakankamai palyginama statistika, šis modelis suteikia galimybę pateikti išsamius ir patikimus įverčius. Kiekvienas atskiras modelio įgyvendinimo etapas išsamiai aprašytas EU-OSHA interneto svetainėje, tad skaičiavimas yra visiškai skaidrus ir suprantamas. Pasinaudojant parengtu išlaidų modeliu, galima nustatyti pagrindines nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų priežastis, taip pat apskaičiuoti kiekvienos atskiros šalies DALY rodiklį ir susijusias išlaidas.

Šiuo atžvilgiu galima daryti prielaidą, kad taikant šį modelį gaunamas gana konservatyvus išlaidų įvertis, kadangi dėl nepakankamų duomenų negalima atsižvelgti į daugelį veiksnių. Nors naudojamose tarptautinėse sveikatos duomenų bazėse pateikiami geriausi šiuo metu turimi duomenys, reikia daryti prielaidą, kad šie duomenys neatspindi tikro problemų, kurių kyla daugeliui šalių, masto. Apie tikėtiną duomenų trūkumą vien ES lygmeniu jau pranešta keletą kartų (pvz., K. Kurppa, 2015); galima daryti prielaidą, kad panaši problema egzistuoja ir tarptautiniu lygmeniu.

Tam tikra rizika, pvz., tam tikrų rūšių vėžiniai susirgimai, psichikos ligos arba užkrečiamosios ligos, dar nėra įtrauktos į PSO įverčius. Be to, išlaidų įvertis yra pagrįstas tik sumažėjusiu našumu dėl prarastų darbo metų kiekvienoje šalyje. Šiame modelyje neatsižvelgiama ir į daugelį kitų veiksnių, tokių kaip sveikatos priežiūros išlaidos, ankstyvo išėjimo į pensiją išlaidos arba sergančių darbuotojų atvykimas į darbą. Be to, įvairių rūšių darbas apskritai nėra įtraukiamas į apskaičiavimą, kaip antai vaikų darbas, nelegalus darbas ir įvairus atsitiktinis darbas, kuriam daugelyje šalių tenka didelė darbo rinkos dalis.

Atlikus pirminę turinio analizę, patvirtinta sąsaja tarp geresnių šalies prevencinių priemonių ir atitinkamo mirtingumo ir sergamumo sumažėjimo. Tai atspindi atitinkamai sumažėjusios išlaidos, kurių patiriama dėl profesinių ligų ir nelaimingų atsitikimų darbe, palyginti su šalies BVP. Todėl visuomenės lygmeniu šalių investicijos į prevencijos priemones yra ekonomiškai efektyvios ir padeda didinti gerovę.

Jau pradėtame įgyvendinti projekte EU-OSHA išsamiau analizuojami konkretūs išlaidų veiksniai. Konkrečiai tai reiškia, kad atrenkamos šalys, kurioms būdingi geri nacionalinių duomenų standartai, ir, pasinaudojant nacionaliniais šaltiniais, parengiamas išlaidų įvertis. Tokią analizę, pagrįstą principu „iš apačios į viršų“, po to galima palyginti su pirmiau minėtu sugretinimo modeliu panaudojant tarptautinius

duomenis („iš viršaus į apačią“). Toks palyginimas suteiks galimybę būsimoje etapuose įvertinti ir padidinti čia pateikto modelio patikimumą ir pagrįstumą. Sprendžiant iš pradinių šio modelio palyginimų su nacionaliniais išlaidų tyrimais, pavyzdžiui, profesinių vėžinių susirgimų srityje (M. Zand *et al.*, 2016), atitiktis tarp tarptautinių ir nacionalinių išlaidų įverčių yra didelė.

Išsamesnę informaciją rasite <https://visualisation.osha.europa.eu/osh-costs#!/>

Informacijos šaltiniai

EU-OSHA (2017). Išlaidų dėl su darbu susijusių nelaimingų atsitikimų ir ligų apskaičiavimas. Europos duomenų šaltinių analizė Europos Sąjungos leidinių biuras, Liuksemburgas. Skelbiama adresu <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/estimating-cost-work-related-accidents-and-ill-health-analysis/view>

K. Kurppa (2015). „Severe under-reporting of work injuries in many countries of the Baltic Sea region“ („Akivaizdžiai nepakankamas informavimas apie darbo traumas daugelyje Baltijos jūros regiono šalių“) Suomijos profesinės sveikatos institutas, Helsinkis.

J. Takala, P. Hämäläinen, N. Nenonen, K. Takahashi, O. Chimed-Ochir, J. Rantanen (2017). „Comparative Analysis of the Burden of Injury and Illness at Work in Selected Countries and Regions“ („Traumų darbe ir profesinių ligų naštos tam tikrose šalyse ir regionuose lyginamoji analizė“). Central European Journal of Occupational and Environmental Medicine (Vidurio Europos darbo ir aplinkos medicinos žurnalas) 23 (1–2), 6–31.

Darbuotojų saugos ir sveikatos institutas ir Pasaulio ekonomikos forumas, Lozana, Šveicarija, 2012–2013 m., http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf

M. Zand, C. Rushbrook, I. Spencer, K. Donald, A. Barnes (2015). „Cost to Britain of work-related cancer, Health and Safety Executive“ (Saugos ir sveikatos tarnybos ataskaita „Išlaidos, kurias patiria Didžioji Britanija dėl profesinių vėžinių susirgimų“), skelbiama adresu <http://www.hse.gov.uk/research/rrpdf/rr1074.pdf>

Autoriai

Dr. Dietmar Elsler, Europos darbuotojų saugos ir sveikatos agentūra, Bilbao, Ispanija

Dr. Jukka Takala, Darbuotojų saugos ir sveikatos institutas, Singapūras

Jouko Remes, Suomijos darbuotojų sveikatos institutas (FIOH), Helsinkis, Suomija